

Sledování hnízdního chování rybáků obecných (*Sterna hirundo*) v Hulíně a Tovačově v roce 2014

Observation of Common Tern (*Sterna hirundo*) breeding behaviour in Hulín and Tovačov in 2014

Martin Vymazal¹, Jiří Šírek², Josef Chytil¹

¹ Ornitologická stanice Muzea Komenského v Přerově, Bezručova 10, Přerov 750 02,
vymazal@prerovmuzeum.cz

² Tržní náměstí 63, 752 01 Kojetín, jirka.sirek@seznam.cz

Vymazal M., Šírek J. & Chytil J. 2015: Sledování hnízdního chování rybáků obecných (*Sterna hirundo*) v Hulíně a Tovačově v roce 2014. / *Observation of Common Tern (Sterna hirundo) breeding behaviour in Hulín and Tovačov in 2014. Zprávy MOS 73: 20–22.*

V roce 2014 jsme sledovali hnízdní chování rybáků obecných (*Sterna hirundo*) na pískovnách v Hulíně a Tovačově. Rybáci zde hnízdí na plovoucích ostrůvcích. Na Hulínské pískovně hnízdilo minimálně 32 párů rybáků obecných, na Troubecké pískovně minimálně 73 párů. Hnízdní hustota je na Hulínské pískovně 2,28 párů/m², na Troubecké 4,01 párů/m² ostrůvků. Jako zásadní faktor ovlivňující úspěšnost hnízdění jsme identifikovali vliv počasí, především silný vítr, a predaci. Přes velké úsilí se nám nepodařilo přímo identifikovat žádný druh predátora. Při pozorování dokázali rybáci vždy potenciální ptačí predátory (vrána šedá *Corvus cornix*, racek bělohlavý *Larus cachinnans* s.l., racek chechtavý *L. ridibundus*) odehnat. Pravděpodobně zde dochází k predaci způsobené savci.

The breeding behaviour of Common Tern (Sterna hirundo) was monitored in Hulín and Tovačov gravel pits in 2014. Terns breed here at artificial floating islands. There were 32 pairs in Hulín pit at least and 73 pairs in Tovačov pit. Breeding density were 2.28 pairs/m² in Hulín and 4.01 pairs/m² in Tovačov. Weather condition, mainly strong wind, and predation were major negative factors influencing breeding success. We recorded many interactions between terns and potential avian predators (Hooded crow Corvus cornix, Caspian gull s.l. Larus cachinnans s.l., Black-headed gull L. ridibundus) during observation but in all cases terns were able to protect their nests or chicks. Unfortunately we didn't recognize any species of mammalian predator, so their identity maintain unclear.

ÚVOD

Přirozenými hnízdišti rybáků obecných (*Sterna hirundo*) jsou mělké vody a pobřeží. U nás to jsou větší rybníky a vodní nádrže s litorálními porosty nebo ostrůvky, původními typickými hnízdišti byly šterkové náplavy velkých řek. Tradičními hnízdními oblastmi u nás jsou jižní Čechy, jižní a severní Morava (ŠTASTNÝ ET AL. 2006). Rybák obecný patří mezi druhy, které je možné podpořit v hnízdění instalací náhradních hnízdišť. Těmi jsou v tomto případě různé typy hnízdních podložek na vodních plochách. Od roku 2008 probíhá na střední Moravě instalace plovoucích ostrůvků, díky čemuž se zde podařilo významně zvýšit početnost hnízdní populace.

V tomto článku předkládáme výsledky sledování etologie rybáků obecných na pískovnách v Hulíně a Tovačově. Cílem bylo zjistit příčinu hnízdních ztrát a případně identifikovat hnízdní predátory.

METODIKA

Na uměle instalovaných ostrůvcích na lokalitách Hulínská pískovna (Hulín, 49°17'53.991"N, 17°28'10.773"E) a Troubecká pískovna (Tovačov, 49°25'28.819"N, 17°20'0.077"E) jsme sledovali průběh hnízdění rybáka obecného. Zaměřili jsme se na hnízdní etologii na uměle zbudovaných hnízdištích – plovoucích betonových a dřevěných ostrůvcích. Pozorování probíhalo ze břehu pomocí

stativových dalekohledů s velkým zvětšením (20–60×) a binokulárních dalekohledů po dobu přesně 120 minut. Kontroly byly rozloženy rovnoměrně během hnízdění od 1.5. do 31.7. 2014 a to do různých částí dne od svítání do soumraku. Celkem proběhlo 26 kontrol – na Hulínské pískovně 11 (květen 4, červen 4, červenec 3 kontroly), na Troubecké pískovně 15 (květen 5, červen 5, červenec 5 kontrol).

Betonové plovoucí ostrůvky (dále jen BPO) mají tvar pravidelného šestiúhelníku o straně 1 m. Plocha jednoho BPO je 2,6 m². Na Hulínské pískovně se nacházejí 3 BPO svázané těsně k sobě, na Troubecké pískovně jsou 2×3 ostrůvky a 1 samostatný. Kromě toho je na Hulínské pískovně ještě jeden větší dřevěný plovoucí ostrůvek ve tvaru čtverce o straně 2,5 m, jeho plocha je 6,25 m². Dno ostrůvků je vysypáno cca 5 cm šterku frakce 8 × 16 mm.

Hnízdní období rybáků obecných je relativně dlouhé, můžou začít hnízdit od III. dekády dubna do II. dekády července. Vzhledem k častým hnízdáním ztrátám jsou u rybáků běžné náhradní snůšky, příležitostně i druhé hnízdění. Inkubace vajec trvá 21–22 dní (HUDEC ET AL. 2005). Počet hnízdících párů není snadné stanovit, protože se běžně v koloniích prolínají hnízdění první a náhradní. V této práci jsme stanovili počet hnízdních párů dle kontroly, při které byl zaznamenán nejvyšší počet inkubujících ptáků a vylíhlých mláďat. Typicky se mláďata ze stejného hnízda sdružovala při sobě a bylo tedy možné stanovit alespoň přibližně počet párů, od kterých mláďata pocházela. Takto stanovený počet představuje minimální možný počet hnízdních párů. Počet párů jsme přepočítali i na plochu hnízdních ostrůvků.

Zaznamenávali jsme veškeré projevy chování rybáků a jejich interakce spolu navzájem a s dalšími druhy. Odhadovali jsme počty párů a počet hnízd.

VÝSLEDKY

Na Hulínské pískovně hnízdilo minimálně 32 párů rybáků obecných, na Troubecké pískovně minimálně 73 párů. Hnízdní hustota je na Hulínské pískovně 2,28 párů/m², na Troubecké 4,01 párů/m² ostrůvků.

Vnitro a mezidruhové interakce

K interakcím docházelo s těmito druhy: kachna divoká (*Anas platyrhynchos*), kopřivka obecná (*Anas strepera*), polák velký (*Aythya ferina*), potápka roháč (*Podiceps cristatus*), kormorán velký (*Phalacrocorax carbo*), volavka popelavá (*Ardea cinerea*), káně lesní (*Buteo buteo*), včelojed lesní (*Perisoreus apivorus*), moták pochop (*Circus aeruginosus*), poštolka obecná (*Falco tinnunculus*), orlovec říční (*Pandion haliaetus*), racek chechtavý (*Larus ridibundus*), racek bělohlavý (*L. cachinnans s.l.*), racek malý (*Hydrocoloeus minutus*), rybák černý (*Chlidonias niger*), vrána šedá (*Corvus cornix*), tuhýk šedý (*Lanius excubitor*).

V naprosté většině případů si rybáci jiných druhů ptáků vůbec nevšimli, jednalo se především o kormorána velkého, racka malého, rybáka černého, káně lesní a zástupce vrubozobých. Další druhy pak dokázali velmi úspěšně odehnat z blízkosti kolonie, takže nebylo nikdy zjištěno atakování hnízd nebo mláďat ze strany těchto druhů. Neaktivnější byli rybáci při obraně před volavkami popelavými, orlovcem říčním, v některých případech i racky bělohlavými a chechtavými. Zajímavé je evidentní rozlišování druhů pro rybáky potenciálně nebezpečných (volavka popelavá, velcí raci, případně i racek chechtavý) od druhů indiferentních, na které rybáci nikdy neútočili, a to i v případě přímého přeletu nad hnízdištěm. Tato konstatování platí překvapivě i pro vránu šedou. Podle informací těžařů stabilně na lokalitě přítomných ale tito měli několikrát pozorovat přímé útoky vran šedých na mláďata rybáků a v několika málo případech i odnesení menších mláďat.

Velmi překvapivý byl atak na orlovce říčního, kterého bychom normálně za druh nebezpečný pro rybáky nepovažovali. Přesto je rybáci urputně zaháněli až daleko od kolonie. I tento druh zpozorovali rybáci vysoko na obloze dříve než pozorovatel – viz dále. Zajímavé je i datum pozorování: 26. červen není běžné datum pozorování orlovce na našem území.

Pravidlem bylo, že rybáci zjišťovali potenciální nebezpečí vždy daleko dříve než pozorovatelé. Minimálně ve dvou případech rybáci zaútočili

na obloze na ptáka, kterého jsme vůbec nezapozorovali a nepodařilo se nám ani zjistit druh odehnání ptáka.

Získány byly i zajímavé informace o interakcích mezi rybáky navzájem v kolonii. Ani zde však nelze říci, že by měly tyto vztahy nějaký výraznější vliv na počet vyvedených mláďat a jejich fyzickou kondici. Přesto se na základě několika pozorování zdá, že vymezený prostor může být v případě zahnízdění několika párů v jednom oddělení limitující z hlediska prostorového uspořádání: přilétající ptáci byli atakováni ptáky sedícími v kolonii, bylo jim znemožňováno přistání a krmení mláďat. Tento faktor může být jedním z prvků omezujících úspěšnost hnízdění. Nasvědčovala by tomu i pozorování z tzv. dřevěného ostrůvku v Hulíně, který je plošně daleko nejrozsáhlejší a úspěšnost hnízdění (vyvádění mláďat) je na něm podle dosavadních zjištění nejvyšší. Vícekrát byly pozorovány i ataky vzájemně mezi mláďaty a také mezi mláďaty a dospělými ptáky. Na základě fyzických kontrol hnízdišť byly zjištěny i fatální útoky starých ptáků na mláďata.

Zajímavé je, že projíždějící těžební loď byla vždy zcela přehlížena.

Vliv počasí

V polovině května foukal 2 dny velmi silný vítr. Důsledkem toho se zvedaly na piskovných velké vlny a přeplavovaly některé započaté snůšky. Zároveň docházelo k přesypávání šterku, který také snůšky ničil. Toto se projevilo v Hulíně pouze u BPO, které jsou menší a nižší, než větší dřevěný ostrůvek. Díky tomu, že jsou BPO spojeny do sestavy 3 kusů u sebe, přelévala se voda přes 2 BPO orientované směrem k volné vodní ploše a čelící tak náporu vln. Tyto dva BPO fungovaly v podstatě jako vlnolam a snůšky

na nich byly kompletně zničeny. Díky jejich vlnolamné funkci ale naopak nebyl silným vlnobitím nijak dotčen třetí BPO v sestavě a snůšky zde byly zachovány. Větší dřevěný ostrůvek nebyl extrémně silným větrem příliš dotčen, mimo jiné proto, že jeho konstrukce je na roštu z trámků, které vyčnívají přes okraj ostrůvku. Valící se vlny se tříštily o tyto vyčnívající trámy a nedopadaly tak na plochu ostrůvku.

Závěr

Přes řadu zajímavých pozorování nebyla jednoznačně zjištěna příčina úbytku mláďat rybáka obecného na umělých hnízdištích v Troubkách a v Hulíně. Při zjištěném počtu hnízdících párů jsou rybáci obecní zřejmě schopni svá hnízda a mláďata proti ptačím predátorům ubránit. S velkou pravděpodobností lze usuzovat na predaci savci. Pravděpodobně zde dochází k predaci způsobené savci (potenciálně mýval severní *Procyon lotor*, potkan *Rattus norvegicus* nebo norek americký *Mustela vison*), která není z důvodu denního rytmu stanovenou metodikou zjistitelná.

Poděkování

Tato práce byla podpořena v rámci projektu OPŽP CZ.1.02/6.2.00/11.11421 „Hnízdní ostrůvky pro rybáka obecného“. Za vstřícný postoj děkujeme i zaměstnancům obou pískoven.

LITERATURA

- ŠTASTNÝ K., BEJČEK V. & HUDEC K. 2006: Atlas hnízdního rozšíření ptáků v České republice 2001–2003. Aventinum, Praha.
- HUDEC K., ŠTASTNÝ K. A KOL. 2005: Ptáci II. Fauna ČR, Academia, Praha.